

بسم الله الرحمن الرحيم

تتمه بحث دیروز به اضافه دلیل اول

تتمه بحث دیروز به اضافه دلیل اول که انشاءالله امروز بتوانیم و دلیل دوم دیگر می ماند برای فردا. این بود که عرض شد صفات کمالیه حق بر دو قسم است، یکی صفات ذاتیه است و یکی هم صفات در مرحله تجلی اسماء و صفات است در مقام فعل و مقام صفت.

آن دلیلی را که برای عدم انتظار واجب الوجود بالنسبه به صفات کمالیه می آورند، آن دلیل نسبت به صفات کمالیه ذاتیه است که این طور نیست گاهی باشد و گاهی نباشد. به عبارت دیگر صفات ذاتیه ای که حمل بر موضوع می شود که واجب الوجود است به ضرورت ازلیه نه به ضرورت وصفیه که مادامی که وصف عنوانی باشد، این صفت برای آن ذات است و نه به ضرورت ذاتیه که مادامی که ذات باشد این صفت برای او ثابت است، بلکه اصلاً مادامی که ذات باشد در این مقام غلط است. مادام معنا ندارد. ذات همیشه هست و صفت هم همیشه برای او خواهد بود، ازلاً و ابداً نکته ای که در اینجا به چشم می خورد این است که در مورد صفات غیر ذاتیه، غیر ذاتیه ازلیه، که صفات متنازله از اسماء و صفات است و به او صفات فعلی می گویند، مانند خلق و امثاله، اینها را به یک بیان خارج از این دایره بحث کردند به لحاظ این که این صفات گاهی از اوقات بر واجب الوجود ثابت است و گاهی از اوقات ثابت نیست، اگر واجب الوجود خلقی کند به او خالق می گویند و اگر خلقی نکند به او خالق نمی گویند، اشکالی که در این جا به نظر می رسد نسبت به این تقریر، البته خود مرحوم آخوند این مطلب را ندارند ولی مقررین ایشان این مسأله را متعرض شدند او این است که اتصاف حق به صفات متنازله و منشئه از صفات ذاتیه اگر از ناحیه کثرت همان طوری که دیروز عرض شد به او نگاه بشود این مسأله صحیح است، یعنی از نقطه نظر تحقق این صفت در عالم کون و فساد و عالم زمان و مکان که تبدل صفات نیاز به زمان و مکان و تدریجی الحصول دارد و هر چه که در این عالم تحقق پیدا بکند محتاج به زمان است، بنابراین انتظار یک صفت کمالیه در این عالم، این انتظار نیاز به زمان دارد و تدریجی الحصول است.

از این نقطه نظر، صفات حضرت حق که مرتبط است با عالم کون و فساد و عالم ماده و صورت، آن صفات گاهی از اوقات بر حق ثابت است و گاهی از اوقات ثابت نیست. این که می گوئیم خداوند خالق زید است، اگر زیدی خلق بشود اتصاف خداوند به صفت خلق محقق است و اگر زیدی مخلوق نشود و در کار نباشد اتصاف خداوند به صفت خالقیت زید این چیست؟ غیر محقق است، لذا

آمده‌اند دائره بحث را در صفات ذاتیه اولیه و کمالیه آمدند قرار دادند، مانند حی، مانند قیوم، مانند علم، مانند اراده و مانند حیات و قدرت و امثال ذلک. آنچه که باعث می‌شود که این شبهه در اینجا پیدا بشود، البته در بحث مصاحبت و اقتران، یا اینکه التزام ذات به صفات ذاتیه خود یا صفات فعلی خود این بحثش الآن خواهد آمد و عدم افتراق ذات از صفات یا افتراق ذات از صفات این بحثش بعداً می‌آید. در هر حال چه ما قائل به بینونیت ذات از صفات بشویم یا عدم بینونیت، بحث ما در این است که فرقی بین صفات دائمه و ازلیه و بین صفات فعلیه حق نخواهد بود با توجه به نزول این صفات در عالم کثرت، خوب جای اشکال در اینجا باقی می‌ماند که چطور ممکن است خداوند متعال متصف به صفت خالقیت یا رازقیت بشود در حالی که مخلوق و مرزوقی هنوز وجود ندارد.

شبهه‌ای که، توجیهی که برای این مسأله می‌شود، آن توجیه این است که تمام این مخلوقات چه آنچه که تحقق پیدا کرده‌اند و خلق شدند و چه آنچه که خلق نشده‌اند، تمام اینها یک مرتبه از تقرر را دارند، که اسم آنها را نشئه علم ربوبی می‌گذاریم. در نشئه علم ربوبی تمام مخلوقات بصورت علمیه حضور دارند. سواء اینکه در عالم کون و در عالم اعیان تحقق پیدا بکنند یا تحقق پیدا نکنند. و همین امر، مصحح خطاب کُن، در آیه شریفه (إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ)^۱، که در بعضی از تفاسیر این خطاب کُن به آن صورت علمیه در نشئه علمیه ربوبی تعلق می‌گیرد. چون در عالم اعیان هنوز تحقق خارجی ندارد. بنابراین این مخاطب خارجی ندارد، پس مخاطب او عبارت است از آن صورت در نشئه علم ربوبی. مطلبی که در اینجا بله؟

سؤال: همان شخص که این مطلب را گفته علم ربوبی را عین فعل می‌داند خوب.

جواب: بله؟

سؤال: علم ربوبی را عین فعل تحقق فی الأعیان می‌داند

جواب: نه عین او نمی‌دانند حالا اشکال از ناحیه دیگر است. فعل را معلول علم ربوبی، نه این که عین او. اشکالی در اینجا هست این است که این آقایانی که این مطلب را می‌گویند علم را عین ذات می‌دانند وقتی که علم عین ذات شد، ذات هم عبارت است از وجود مطلق و وجود، پس بنابراین علم عین وجود مطلق و وجود بسیط خواهد بود. پس دیگر در اینجا چه امری محقق خواهد شد غیر از آن وجود مطلق؟ وقتی که وجود، وجود مطلق است و علم عین اوست در عالم کثرت و در عالم خلق

^۱ آیه ۸۲ از سوره یس ۳۶ / ۸۲

چه امری زائد بر این وجود مطلق و وجود بسیط پیدا می شود این معنا ندارد. بله؟

سؤال: وجود ملکی جواب: می دانم

سؤال: وجود ملکوتیش

وجود ملکی اش

جواب، پس بنابراین آن نفس عین، نفس عین، عین همان وجود مطلق است. شما حالا اسمش را مقام اجمال بگذارید. ولی حقیقت او، یعنی حقیقت عینیه او نه حقیقت علمی به عنوان آخر زمان تصویری را که داریم این است که یک عین خارجی داریم یک صورت ذهنیه داریم حالا می خواهیم ببینیم آیا خداوند متعال هم یک صورت ذهنیه دارد، یک کامپیوتری دارد که در آن کامپیوترش تمام این صور خارجی را همه را قرار داده، یک بیک آن صور خارجی، صورتی که در آنجا ذخیره کرده در عالم اعیان اینها را محقق می کند. این طور است؟ یا اینکه نه خداوند متعال ذهن ندارد اصلاً، فکر ندارد، ذهن ندارد همان حقیقه الوجود آن عبارت حقیقت بسیط وجود است آن عبارت است از ذات خداوند متعال، نه این که خداوند متعال یک ذاتی دارد و در کنار ذاتش یک انباری از وجود قرار داده، آن صور ذهنیه خارجی را می آورد در خارج از این انبار وجود یک مقدار حسه ای برمی دارد و به او می چسباند و در خارج یک عینی تحقق پیدا می کند، تمام اینها همه باطل است آنچه که تحقق دارد، عبارت است از همان وجود مطلق و وجود بسیط و آن وجود مطلق و بسیط و لاحدی همان ذات پروردگار است، دیگر ذهن و صورت علمیه و اینها دیگر معنی ندارد. مگر ممکن است که علم خداوند به یک امر معدوم تعلق بگیرد، یعنی یک امری که در خارج اصلاً نیست، به عبارت دیگر اگر ما تمام الحقیقه یک شی را همان عین خارجی بدانیم و فرض بر این است که او الآن عدم مطلق است، چگونه ممکن است علم پروردگار تعلق بگیرد، به یک عدم مطلق، این محال است، عدم مطلق محال است، اگر شما بگویید که حقیقت مثالیه او در عالم ثابتات هست، پس بنابراین، این دیگر نشئه علمی دیگر در اینجا معنی ندارد، نشئه عینی دارد. مگر عالم برزخ و مثال این صورت علمیه است؟ این صورت عینیه است. شما، بله؟

سؤال: پس بالاخره علم و عین یکی شد

جواب: علم و عین یکی است؟ خوب بله، خوب چه اشکالی دارد؟

سؤال: خوب همان کسی هم که این حرف را زده خودش هم قائل بر همین است. علم خدا

عین فعل خداست پس چطوری می آید دوباره این را مجزا می کند قضیه علم را از عین؟

جواب: خوب اشکال را چرا به من می گیرید؟ اشکال را به خودش بگیرید. من می گویم

اشکال از ناحیه دیگر مهم تر از این وارد است.

سؤال: نسبت به ملکوت و ملک می شود چیز کرد.

جواب: ببینید صحبت در این است که عین، عین خارج به چه گفته می شود؟ ما صورت علمیه را، صورت علمیه ای که این در نشئه ربوبی هست. این صورت علمیه را یک صورت ذهنی می دانیم، بدون عین خارجی، بدون عین، اگر بدون عین است پس خالقیت در اینجا صادق است. منتهی خالقیت مراتبی دارد. خالقیت در مرتبه ملکوت هست، خالقیت در مرتبه مثال است، اما خالقیت در ماده و صورت نیامده.

سؤال: یعنی در خالقیت را در مرتبه ملکوت را قبول ندارد.. در مرتبه ملک خالقیت در ملک است.

جواب: قبول ندارد، بالاخره این هست این یا نه؟ حقیقت الشیء هست یا نه؟ خالقیت در ملک است.

سؤال: بله

جواب: خیلی خوب، این خالقیت در مرتبه ملکوت این آنچه که در مرتبه ملکوت است بالاخره مخلوق است یا اینکه این قدیم ازلی است؟

سؤال: نه قدیم است

جواب: پس علت ندارد؟ علتش کیست؟ خالق است دیگر.

سؤال: چرا علت دارد. علت بودن منافات ندارد با قدیم بودن.

جواب: منافات ندارد. ما می گوئیم اصلاً قدیم است ما می گوئیم حادث قدیم است. حدوث دارد ولی این حدوث قدم دارد، به عبارت دیگر نه اینکه حدوث ذاتی با قدیم ازلی این منافات ندارد، این قدیم ذاتی است که در اینجا اشکال پیش می آید، پس وقتی بنابراین یک صورت عینی نه علمیه، یک صورت عینی از کتم عدم به منصفه ظهور می آید این همان معنای خالقیت است منتها مراتب در اینجا دارد، مرتبه ماده و صورتش نیامده، این که نیامده در نظر ما نیامده اما در عالم اعیان در عالم حقیقه الاشیاء، در عالم علیت و در عالم ثابتات، همین ماده و همین صورت خارجی وجود دارد.

چطور است که شما الآن، الآن من باب مثال، الآن اگر شما رجوع کنید به آن کارهایی را که دیروز انجام دادید، آن کارها را با خودتان می بینید، نه اینکه جدای از خودتان می بینید و بعد یک صورتی در ذهن شما هست؟ ببینید، من یک مثالی در اینجا می زنم. شما دارید از توی خیابان حرکت می کنید

می‌روید جلو، کنار خیابان می‌بینید چند تا عکس چسبانند، فرض کنید که عکس یک سواری، عکس یک باغی، عکس فرض کنید یک بازاری، عکس یک فرض کنید یک بازاری، عکس یک خیابانی و امثال ذلک، این عکسها را در ذهنتان شما می‌آورید و بعد چکار می‌کنید و می‌روید. امروز که مراجعه می‌کنید می‌بینید چند تا عکس از دیروز در ذهن شما هست. هیچ خودتان را در آن باغ فرض نمی‌کنید که آن عکس حکایت از آن باغ می‌کند، فرض نمی‌کنید؟ فقط عکسی از آن باغ را، عکسی از آن شهر را عکسی از آن میدان شهر را در ذهنتان می‌آورید، نه اینکه وجود خودتان را در آن میدان تصور کنید و بباید، حضور خودتان را در آن میدان و در باغ نمی‌بینید، بلکه عکسی از او را می‌بینید، درست شد؟ خوب، حالا اگر شما رفتید خودتان در این میدان که آن عکس، از آنجا حکایت می‌کند خودتان را در آنجا عرض کنم حضورتان که قرار دادید وقتی که می‌گذرد آیا الآن عکسی از آن میدان در ذهنتان هست یا نفس حضورتان در آن میدان با خودتان است. لذا می‌گویید آقا من اینجا هستم، این جا بودم، اینجا رفتم، نمی‌گویید من عکس اینجا را مثلاً در ذهن دارم، نه نفس حضورتان را در آن میدان و در آن شهر و در آن باغ، نفس حضورتان را الآن با خود می‌بینید لذا لذت می‌برید، لذا متألّم می‌شوید. لذا تا خاطره‌اش می‌آید در ذهنتان تحت تاثیر قرار می‌گیرید، چرا؟ چون این حضور همیشه با شماست. امکان انفکاکش در شما چه؟ نیست، این حقیقت الشیء است، یعنی حقیقت عینیه خارجیّه با شما وجود دارد و معیت دارد، به صورت تجردی خودش نه به صورت ماده به صورت ماده‌اش همانی بود که در آن موقع بودید، در آن باغ بودید، در آن میدان بودید، در آن شهر بودید، این صورت، صورت چیست؟ صورت مادی، صورت مادی خودش است، نه به صورت تجردی خودش و به صورت علمیه این حضور با شما چه چیز است؟ وجود دارد. همیشه با شما هست. ندیدید در بعضی‌ها یک کار خلافی انجام بدهند دچار کابوس می‌شوند، دچار مسائل روانی و اینها می‌شوند. چون همیشه این قضیه را با خودشان می‌بینند، این قتل را که انجام دادند این قتل را همیشه با وجود خودشان احساس می‌کنند فقط یک صورتی نیست که بباید و برود. همیشه خودش را قاتل می‌بیند. نه این که قاتل می‌دید. الآن خود را قاتل می‌بیند. الآن خود را در این مهلکه احساس می‌کند. این عبارت است از همان چیست؟ عینیه الاشیاء فی الخارجیه. خوب حالا با توجه به این قضیه اگر قرار باشد بر اینکه این امر در خارج محقق نباشد. این علم به چه تعلق می‌گیرد؟ علم که خداوند ذهن که ندارد، خدا فرض کنید که یک ذهن داشته باشد ما الآن یک همچین زیدی را در یک میلیون سال دیگر با این خصوصیات خلق می‌کنیم، ولی الآن دست نگه می‌داریم وقتی که آمد. این طوری خلق می‌کنیم، خدا ذهن ندارد.

این ذهن مال ماست. که ما بر اساس مصالح و چیزی، اینها را ترکیب می‌کنیم، فلان می‌کنیم بعد هم در سر وقت خودش ما اینها را به منصفه ظهور خارجی می‌رسانیم، بناءً علیهذا، این تحقق اشیاء در علم ربوبی، عبارت است از تحقق اشیاء در نفس، در نفس و در عین عالم علیت نسبت به چه؟ نسبت به اعیان خارجی کثرتی و ماده و صورت، نسبت به آن، این معنا، معنای چیست؟ معنای نشئه علم ربوبی است. نه اینکه فقط صورت ذهنیه باشد. پس بنابراین خطاب کُن به چه تعلق می‌گیرد؟ خطاب کُن عبارت است از نفس اراده، انما أمره، نه اینکه امر، امر خارجی، نه، اذا أراد لشیئی إذا اراده لشیء من حیث تقرّبه و من حیث هی هی من حیث ما. و این هم خطاب به ما می‌کند یعنی شیء، شیء معرّای از هر تقیدی، شیء معرّای از هر تقیدی شیئی که هیچ گونه لباس وجود بر خود نپوشیده است. شیئی که معرّای از یک شایبّت وجود هست، این شیء وقتی که در عالم تقرر بخواهد تحقق پیدا بکند، این شیئی که عدم است و هیچ صورت ندارد این شیء چیست؟ یک مرتبه با اراده و مشیت خدا که همان صورت لفظیه او کُن است که در آنجا اصلاً لفظ معنا ندارد، همان اراده است. بصورت کُن که حکایت از آن اراده و مشیت می‌کند، نه کُن امریه تشریحیه خارجیّه. چون کون تکوینی که دیگر امر نیست. کن تکوینی اقدام است، اقدام می‌کند من بخواهم یک کاری را انجام بدهم این کتاب را ببندم، دیگر نمی‌گویم که کتاب بسته بشو، خودم کتاب را می‌بندم. کن خارجی و کن تشریحی است که این با لفظ بیان می‌شود و یا با اشاره اینها بیان می‌شود. اما آن کن تکوینی که تعلق خطاب گرفته است به ماهیت الأشیاء آن امر ندارد، امر چیست؟ نفس الإراده است. پس بنابراین این که ما بگوییم که مخاطب دارد، ندارد، همه این حرفها، حرفهای چیست؟ خالی از تحقیق است. آن کُنّی که مخاطب دارد، کن تشریح است. در کون تکوین اصلاً امری وجود ندارد. کُن تکوین نفس الإراده مرید است. مرید با نفس الإراده خود به اضافه اشراقیه نه به اضافه مقولیه چه می‌کند؟ آن شیء را در خارج، متکون می‌کند. این می‌شود چه می‌شود؟ کن تکوینی. این می‌شود اراده تکوینی، این دیگر نمی‌شود اراده تشریحی بکند و تشریحی و امر تشریحی. پس بنابراین علم حق به اشیاء به اشیاء خارجی عبارت است از نفس تحقق اعیان خارجی در نشئه ملکوتی. گر چه در عالم کثرت به نظر ما اینها تحقق پیدا نکردند ولی نشئه ملکوتی آنها در عالم چه چیز است؟ در عالم تحقق پیدا کرده، نشئه ملکوتی آنها در عالم، در عالم ملکوت تحقق پیدا کرده، لذا آن افرادی که احاطه بر غیب پیدا می‌کنند این احاطه بر غیب پیدا کردند نشان نه این است که احاطه پیدا می‌کنند بر این صورت در ملکوت که یک وعایی دارد. یک وقت احاطه پیدا می‌کنند بر یک صورتی در یک عوالمی، بعد خدا می‌گوید که این صورتی را که در اینجا در این عوالم وجود دارد، ما این صورت

را می‌آوریم در عالم کثرت در یک عالم دیگر در آنجا چه کار می‌کنیم؟ آنها را متحقق می‌کنیم نه این طور نیست. بر نفس وجود اینها چکار پیدا می‌کنند؟ احاطه و اطلاع پیدا می‌کنند. نفس وجود اینها در عالم خارج، یعنی نفس وجود اینها در عالم خارج که دارد در بازار راه می‌رود، دارد در خیابان راه می‌رود، دارد در خانه‌اش می‌خوابد، دارد غذا می‌خورد، دارد جنگ می‌کند، دارد صلح می‌کند، نفس وجود اینها را در این عالم چکار می‌کنند؟ دارد احساس می‌کند. نفس وجود اینها، آن وقت اینجاست که دیگر فرض کنید که این روایاتی را که خوب در اینجا ما می‌توانیم چیز بیاوریم پیغمبر نشسته بودند یک مرتبه جبرئیل آمد فرض کنید گفت یا رسول الله حسین را نمی‌دانم اینجا داری به او می‌خندی، محبت می‌کنی، نگاه کن ببین در کربلا چه است؟ حضرت رفتند در کربلا برگشتند غبار آلود آمدند، یک مشت از خاک آوردند و گفتند دیدم فرزندم را در آنجا دارند می‌کشند. تمام اینها واقعا حضرت آمد کربلا و برگشت. حضرت از توی خانه آمد بیرون، غبار آلود بود روایت داریم غبار آلود بود. نه اینکه از توی خانه‌اش نشسته بود فرض کنید که از همان جا از روی زمین خاک برداشته، نه، واقعاً خاک کربلا را برداشت آورد جبرئیل، واقعاً خود حضرت رفت و آمد.

سؤال: یعنی قضیه حضرت آدم چیست که وقتی ارتحال شدند اشباح ائمه

جواب: آن هنوز صورتش چیز نشده بود. هنوز به آن مرحله قدرت که چیز خارجی باشد نرسیده بود. نتوانسته بود آن احاطه کلی پیدا بکند. اگر یک احاطه کلی واقعاً شخص پیدا کند نسبت به چیز، نفس آن عین خارجی را در آن موقع احساس می‌کند. نفس عین خارجی صد سال بعد را، دویست سال بعد را، سیصد سال بعد را، در

سؤال: در عالم ملکوت واقعاً شبح دیده بود یا حقیقت محمدیه را دیده بود؟

جواب: نه، فقط یک صورتی دیده بود یک تمثلی دیده بود. حقیقت را ندیده بود نخیر، درست شد؟ پس بنابراین این نکته ای که در اینجا هست، نکته در اینجا این است که اگر، اگر شخصی اینهایی که عرض می‌کنم اینها همه باصطلاح زیر بنای برای نتایجی است که ما در بسیاری از روایات و در بسیاری از احادیث اینها به چشممان می‌خورد که فرض کنید که من باب مثال امام سجاد علیه السلام. این را برداشته بردند گفتند چطور این حرفها، برداشتند آن را حرکت دادند بردند کنار دریا و یک دفعه آن ماهی که یونس را در آن موقع گرفته بود آمد بیرون و نمی‌دانم چکار کرد حالا آن ماهی چیست؟ ده تا کفن هم پوسانده و ماهی‌های بقیه دریا هم خوردند او را و فلان این حرفها. حضرت می‌آیند نفس آن قضیه و آن ماده خارجی را می‌آیند چکار می‌کنند؟ به او نشان می‌دهند، چشم بندی که

نمی‌کنند، یعنی عین همان لیوانی که الآن فرض کنید که در دویست سال پیش بوده و پودر شده و تمام اینها از بین رفته نفس این لیوان که الآن فرض کنید که سه سیر و زنش است نه این که، نفس همین لیوان با این سه سیری را یعنی می‌آید می‌برد در چه؟ در همان ماده، و صورت سیصد سال پیش می‌آید می‌برد او را - یا همین ماده و صورت سیصد سال بعد می‌آید می‌برد او را. پیغمبر آمد واقعاً، نه صورت امام حسین را دید که در اینجا دارد فرض کنید که افتاده و مقتول شده، نه، نفس امام حسین پنجاه و هفت سالگی را آمد در کربلا در آنجا، نفس این وجود را که افتاده، با تمام شرایط آمده دارد مشاهده می‌کند. و الا اگر این طور بود خوب پیغمبر خواب می‌دید. چرا بلند شده رفته کربلا آمده. رفته کربلا و دیده خوب یا رفته در کربلا، آیا رفته در کربلا فقط خواب دیده، رفتنش می‌گوییم خوب با طی الارض رفته، با همین بدن و طی الارض رفته خوب، حالا آمد کربلا، خوب حالا آمده در کربلا چکار کرده؟ خواب دیده؟ بعد ناراحت شده یا نه آمده، حضرت می‌گوید من آدم دیدم حسینم را در اینجا که افتاده با این کیفیت، نه این که صورتش را دیدم در خواب. خودش را دیدم. خودش که هنوز چهار سالش است روی زانویت است. او چهار سال است روی زانویت گرفته نشسته چطور دیدی؟ یعنی حضرت در مکان پنجاه سال بعد چه؟ قرار می‌گیرد. مکان نه در زمان. این را به می‌گویند چه؟ طی الزمان. این طی الزمان می‌آید و خود را در، چرا می‌آید قرار می‌گیرد؟ چون تمام اینها همه وجود دارد.

سؤال: پس در حقیقت حضور در کربلا برای خیلی از انبیاء و اولیاء هست.

جواب: خوب بله

سؤال: چرا همان موقع هیچ کاری نمی‌کردند.

جواب: دیگر حالا دیگر، همه آنجا بودند و کاری نمی‌کردند. حفظکم الله انشاء الله دیگر

امروز هم بحث دیگر به اینجا کشید.